

Maija Mäkikalli
Anu Lahtinen

Pääkirjoitus

Ihmisen suhde esineisiin ja materiaaliseen ympäristöön on mitä keskeisin ja monimuotoisin kulttuurinen ulottuvuus. Esinesuhteet, liittyvät ne sitten esineiden (esine ymmärretään tässä laajasti, myös suuret materiaaliset kokonaisuudet sisältävänä) valmistamiseen, suunnitteluun tai moninaiisiin käyttötapoihin ja -konteksteihin, ovat luonteeltaan ajassa ja kulttuurissa muovautuvia. Kulutuskeskeisen nykyaikamme tarjoamia ilmeisimpiä kysymyksiä historiantutkimukselle on, miten tällaisiin ajattelu- ja toimintatapoihin ja erityisesti niiden muokkaamiin esinesuhteisiin on tultu. Menneisyyden esimerkit tarjoavat tässäkin nykyihmiselle keskustelukumppanin, apua havaintojen ja analyysin tekemiseen omassa kulttuurissamme.

Historiantutkijoille menneisyyden esineet tarjoavat haastavaa tulkintatyötä. Meille kirjoitetut tekstit tai kuvat ovat esineitä tutumpia lähteitä menneen ajan ajattelu- tai toimintatapojen tavoittamisessa. Menneisyydestä nykyhetkeen periytyneet fyysiset artefaktit näyttäytyvät historiantutkijoille helposti mykkinä jälkinä, joiden tulkinta kuuluu muiden tieteenalojen, kuten arkeologian, kansatieteen tai taidehistorian alaan. Yksittäiset esineet tai niiden muodostamat kokonaisuudet ovat kuitenkin jälkiä monista konteksteista, joten ne voivat myös toimia oman aikansa avaajana uusiin ja yllättäviinkin suuntiin. Menneisyyden ihmisten esinesuhteiden tulkinnassa tarvitaan monenlaisia lähteitä, ja niiden löytäminen on usein juuri historiantutkijan vahvuus.

Kansainvälisessä tutkimuskentässä erityisesti 1990-luvun puolivälissä profiloitunut ns. materiaalisen kulttuurin tutkimus (*material culture studies*) kattaa lukuisia eri tieteenaloja. Tässä yhteydessä monitieteisyys tarkoittaa usein myös sitä, että materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa tarvitaan useiden tieteenalojen erityisosaamista. Antiikin tutkimus voidaan ottaa esimerkiksi monitieteisenä historiantutkimuksena, jossa arkeologien tutkima materiaalinen evidenssi on välttämätöntä tutkimustietoa myöskin historiantutkijoiden käyttöön. Samoin keskiajan tutkimus hyödyntää arkeologien työn tuloksia. On välttämätöntä tehdä yhteistyötä, paitsi

tietojen ja menetelmien hallinnan, mutta myös tutkimusprosessien ajallisen hallinnan vuoksi. Kun tullaan lähemmäs nykyaikaa, materiaalisen kulttuurin historian tutkimuksen suhde lähitieteisiin muuttuu. Kulttuurin materiaalista puolta valottavat monenlaiset lähteet, joissa puhuvat monenlaiset äänet. Näitä ääniä kuulostelevat historioitsijat, sosiologit, arkeologit, taiteentutkijat, kulttuurintutkijat, arkkitehdit, käsityötieteen tutkijat - kukin omasta näkökulmastaan, oman tieteenalansa perinteiden kautta, painottaen eri tavoin aineiston, teorian ja kokemuksellisuuden merkitystä.

Käsillä olevassa numerossa nämä erilaiset näkökulmat ja tieteenalat rinnastuvat toisiinsa, keskustelevat ja osin kiistelevätkin toistensa kanssa. Kaupungin ja materiaalisen ympäristön laajoja ulottuvuuksia tarkastelevat Riitta Laitisen artikkeli 1600-luvun järjestyksen kaupungista sekä Mervi Suhosen analyysi Viipurin kaupunkikaivauksista. Leena K. Kaukinen pohtii käsityötiedettä ja sen tarjoamaa näkökulmaa materiaalisen kulttuurin tutkimukseen, Marketta Luutonen puolestaan lähestyy kysymystä pohtimalla laukkujen merkityksiä käyttöesineinä, statussymboleina ja muistojen tallettajina. Käsityön ja käsityöläisyyden kysymyksiä luotaa myös Visa Immonen, joka tarkastelee suomalaista jalometallityön tutkimusta artikkelissaan. Sen liitteenä ilmestyy aihepiirin bibliografia.

Taika Helola pohtii artikkelissaan eläintieteellisen näytteen esineellistä luonnetta. Arja Turusen artikkelissa tarkastellaan naisten päällyshousuja ja niistä käytyä keskustelua suomalaisissa 1920- ja 1930-luvun naistenlehdissä. Katsausartikkeleissa Touko Issakainen käyttää leppäukkoja esimerkkinä kansanuskon, esinekulttuurin ja kulttuurintutkimuksen leikkauspisteistä ja tutkimuksen ongelmista. Kimmo Kyllönen puolestaan luo katsauksen siihen, mitä kokeellinen arkeologia on ja miten se voi täsmentää tutkijoiden ymmärrystä arkeologisesta aineistosta.

Myös kirja-arvostelut käsittelevät materiaalista kulttuuria ja sen rajapintoja, oli kysymys sitten museonäyttelyiden materiaalisista ja kulttuurisista ulottuvuuksista, digitaalisen maailman kuvioista tai menneisyyden arkeologisista merkeistä.

Toivotamme antoisia lukuhetkiä!